

Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет –конференції (Вінниця, ВДПУ імені М. Коцюбинського, 19 -20 квітня 2018р.) / за ред. О.А. Голюк; ВДПУ імені М. Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. - Вінниця: 2018. – Вип. 7 .- 326 с.

ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ УЧНІВ МУЗИЧНОГО ФАХУ

Суконнік Е.Ю. студентка 2 курсу

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMING EXECUTIVE WORKSHOP OF MUSIC FACULTY MASTERS

Sukonnik E.Y. the student of 2 course

Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsiubynsky (Ukraine)

Науковий керівник О.Ю. Теплова, кандидат педагогічних наук, доцент.

Анотація. Досліджено шляхи вдосконалення виконавської майстерності учнів музичного фаху засобами художньої виразності фортепіано. Майстерне використання педалі фортепіано як виконавського засобу.

Ключові слова: виконавська майстерність, фортепіанне виконавство педагогічні умови навчання в класі фортепіано.

Abstract. The ways of perfection of performing skill of students of musical profession by ways of artistic expressiveness of piano reinvestigated. Workshop using the piano pedal as a performer.

Keywords: performing skills, piano performance pedagogical conditions of studying in the class of piano.

В сучасних умовах розбудови національної освіти пріоритетне місце на її теренах належить мистецькому напрямку підготовки школярів.

Методика навчання музичному мистецтву учнів у початковій школі передбачає створення альтернативних музично-освітніх структур – мистецьких студій, гуртків, музичних колективів. За таким форматом школярі навчаються грати на музичних інструментах у позашкільний час.

Мистецький розвиток молодших школярів позитивно впливає на їхній загальнорозумовий та загальнокультурний рівень.

Завдання вчителя в класі фортепіано – забезпечити ефективний зміст педагогічного процесу, спрямований на досягнення навчальної мети: мистецьку підготовку школярів. Тільки доцільно визначені педагогічні умови та обрання ефективних методів навчання забезпечують результати викладацької роботи [3, с.111].

Проблему позашкільної мистецької та музичної освіти досліджували відомі науковці в галузях педагогіки, психології, виконавства, музичного мистецтва.

Педагогічні орієнтири музичної підготовки школярів висвітлені у дослідженнях А. Алексеєва, Н. Голубовської, Г. Падалки, Г. Ципіна.

Б. Теплов, Б. Асаф'єв, О. Рудницька розглядали музично – психологічний аспект мистецької підготовки учнів. Педагогічні аспекти виконавської майстерності досліджували Й. Гофман, Г. Нейгауз, Н. Светозарова. Але методичний аспект проблеми виконавства вдосконалюється з розвитком мистецької освіти і потребує нових методичних розробок.

Мета статті – дослідити шляхи вдосконалення виконавської майстерності учнів музичного фаху на початковому етапі навчання.

Майстерне використання педалі рояля, як художнього виконавського засобу, вдосконалюється з розвитком фортепіанного мистецтва. Мистецтво педалізації ускладнюється і вимагає нових креативних майстерних підходів.

Рояль, як інструмент, користується величезною популярністю як на концертній естраді, так і в побуті. Міць і ніжність звучання цього чудесного інструменту завоювали йому вдячність і любов слухачів. Проте, слухач часом не сприймає звукові принади й виразні сили фортепіано і схильний приписувати йому бездушність і сухість.

У природі фортепіанного звуку є об'єктивні причини для такого сприйняття. Звук рояля не ллється струменем, подібно голосу, швидко втрачає первісну силу і гасне. Права педаль названа «душею» рояля. Для чого вживається права педаль? Перш за все вона служить для продовження тих звуків, які ми не можемо утримати за допомогою пальців. Права педаль перетворює фортепіанний звук. Він стає більш насиченим, яскравішим, багатшим і жвавішим.

Руки піаніста безперервно живуть виконуваною музикою. Точно так само і нога, керуюча педаллю, одночасно з руками бере участь в народженні звукового образу. До кінця рухи ноги на педалі вловити неможливо. Рухи ці злиті зі слуховим наказом. В який момент натиснути і зняти педаль, як глибоко натиснути - ці тонкощі не можна розрахувати до кінця. Для тонкого управління ними потрібно тонке розуміння музики, знання інструменту, тонкий слух. Для майстерності педалізації повинна бути вихована швидкість і точна реакція і слуху, і рухів ноги на художню мету. Якщо рухи ноги на педаль невловимі в подробицях, це не означає, що акт педалізації цілком не піддається усвідомленню.

Фредерік Шопен, єдиний композитор, хто ретельно випишував педалізацію. Але і він пише педаль тільки в легко доступних для огляду свідомістю випадках. Поруч з його педальними вказівками є порожнечі. Це не означає, що в таких випадках Шопен пропонує грати без педалі. Просто, педалізація занадто тонка і залежить від виконавської смислової задачі рук. Виховане вухо музиканта зуміє дати вірний наказ нозі й руці. Немоżliво точно відрегулювати гаму поділених відтінків, рівно, як і гаму динамічних нюансів. Точний запис враховує тільки момент натискання, а глибина натискання вже випадає з поля зору. З педагогічної точки зору точний запис педалі має негативний вплив, так як позбавляє учня ініціативи. Особливо шкідливо те, що точний запис зосереджує увагу на рухах ноги, привчає ногу наслідувати наказ зору, а не слуху. Звичайно, для пам'яті, неухажним учням можливо вписувати педальну ідею. Ні заучувати, ні переучувати педаль не рекомендовано. Сенс її потрібно розуміти, а не запам'ятовувати. Вивчати п'єсу без педалі, а потім додавати педалізацію - невірно! Потрібно відразу нею користуватися при розборі. Потім від неї слід відмовитися в робочому порядку на час потрібний для опрацювання окремих фрагментів твору. Якщо учень звикне грати без педалі, то ця звичка не педалізувати може вкоренитися, і він виявить, що ноги будуть заважати пальцям.

Л. Баренбойм наголошував роль слуху учня в роботі над педалізацією має першочергове значення [1, с. 10-11].

У музичній школі учень отримує основи музичної освіти. Закінчуючи школу, учень має вміння самостійно розібратись в нескладному творі – справитись з звуковими, технічними, педальними труднощами, виконати твір логічно, виразно і створити художній образ. Вже з перших років навчання учень повинен усвідомлювати, що педаль є одним з необхідних засобів виразності, що в кантиленних п'єсах потрібна інша педаль, ніж в танцювальних.

В роботі над звуком учитель постійно звертається до музичного слуху, показуючи рух або добиваючись відчуття злиття пальців з клавіатурою так, що при виконанні учень іде від емоції до звучання вже не думаючи про рух. Та ж направленість необхідна і в роботі над педалізацією: адресуватись до слуху, тільки попутно показуючи рух, викликаючи відчуття злиття ноги з педаллю, щоб учень не думав спеціально про педаль. Педагогічна задача - виховувати моментальну реакцію ноги на вимогу слуху: для легато на великій відстані, для – органне звучання, для підсилення тембру тощо.

Накопичується таке виконавське вміння в процесі дослідження й відпрацювання кожного окремого прийому педалізації, окремого випадку знайденого художнього ефекту в

п'єсі. Постійний слуховий контроль допоможе учневі відчути природну необхідність педального звучання, зміни педалізації в залежності від зміни звукового колориту. Важливо з дитячих років навчити учня слухати себе, правильним прийомом використання педалізації, розвинути власну ініціативу в пошуках звукових забарвлень з допомогою педалі.

Педагогічне завдання учителя в класі фортепіано - постійно направляти учня займатись питанням педалізації поряд з основними завданнями розвитку виконавської майстерності.

Дуже важлива роль педалі як засобу сполучення музичних мотивів, їх фрагментів. Продовжуючи фортепіанний звук, вона дозволяє з'єднати різні елементи музичної тканини, що знаходяться на певній відстані між ними. Використання цих властивостей рояльної педалі викликало колись серйозну полеміку щодо фортепіанної фактури й було передумовою для створення специфічного фортепіанного стилю, який затвердився в період романтизму.

Значення педалі як засобу сполуки є особливо потужним при поєднанні різних звуків в єдиний гармонічний комплекс. Наприклад, для поєднання мелодії і супроводу, баса – з віддаленими від нього акордами.

Дуже важлива роль правої педалі як засобу забарвлення фортепіанного звучання. Це має велике значення для досягнення «співучості» виконання і наближає звучання фортепіано до співу. Натиск педалі після звукоутворення живить фортепіанне звучання. Це дещо нагадує вібрацію при співі і грі на смичкових інструментах.

Педалізація кантиленних п'єс має певне смислове й художнє значення.

Легкі, співучі п'єси на ранніх етапах слід вчити без педалі, щоб красивий звук, плавне легато і виразність фразування досягались, перш за все аплікатурними прийомами, а потім починати роботу над педалізацією. Пізніше, коли учень грає більш складні п'єси і розбирає їх не по «складах», треба прагнути щоб він чув відразу гармонічну палітру. Тому не завжди варто вивчати педальну п'єсу без педалі. Звичайно, педальні мелодії неминуче пов'язані з педалізацією гармонії супроводу. Тому необхідно слухати треба одночасно весь комплекс педального звучання.

Як один з перших зразків, можна запропонувати педалізацію кульмінаційних звуків музичних фраз, або просто більш тривалих звуків мелодії.

Співвідношення звуку і педалі! Це вже художня проблема. Знову і знову увагу учня треба привертати до виразності п'єси, до створення художнього образу. Завдання вчителя полягають в тому, щоб розвинути в учня вміння слухати і шукати. Пояснення помилок дасть учневі змогу самому розібратись в невдачах, шукати і знаходити гармонічно мелодичної лінії, її виразність. Якщо намічена педаль складна для учня, то труднощі педалізації відвертають його увагу від музики і слід показати йому педаль саму просту і доступну. Учителю повинен передбачити можливості просування кожного учня, враховуючи індивідуальні здібності у всьому комплексі його розвитку, в тому числі і в умінні педалізувати.

В деяких, навіть легких п'єсах роль педалі в створенні художнього образу така велика, що без педалі вони просто не звучать.

На перших етапах навчання учень середніх здібностей не може охопити все відразу: точність тексту, ритму, якості звука і фразування, педаль. Тому п'єсу необхідно вивчати спочатку без педалі [1, с. 35].

Зі здібними до музикування дітьми, що вміють вслуховуватись в фортепіанне звучання, можна розбирати п'єсу відразу з педаллю. Тоді з першого знайомства учень одержить уяву про характер музики і колорит звучання, що без сумніву зацікавить і захопить учня. Поступово учневі можна давати все більшу можливість в самостійному застосуванні педалі. Пояснивши педаль початкових фраз і найскладніших місць запропонувати учневі самостійно розмітити педаль. Потім перевірити і пояснити всі поправки. В застосуванні педалі багато залежить від музичної інтуїції учня. В пошуках бажаного звучання учень пробує, шукає, що підкаже інтуїція. Завдання на самостійне продумування педалі підштовхне ініціативу, допоможе виявити художній смак.

Кожен натиск педалі – це творчий акт як і процес виконання. Слідуючи повним вказівкам викладача, можна натиснути педаль глибше, пізніше чи скоріше. У ледве помітній різниці руху – індивідуальний образ звучання інструменту, який залежить від темпераменту,

емоційного стану в момент виконання. Учень повинен навчитися слухати себе – це і є головне завдання музиканта-педагога.

Пальці, техніка, звук, педаль – все це засоби, а не ціль. Стиль, фактура, динаміка, регістр, темп – все це об'єктивні фактори, тобто характерні особливості твору, які обумовлюють педалізацію. Надзвичайно важливим фактором є суб'єктивний фактор і характер звукоутворення виконавця, як, наслідок, його індивідуального задуму і піаністичних можливостей. Велику роль відіграє педаль в створенні образу-настрою.

Робота над педаллю є частина художнього осмислення твору, частиною живого виконання.

Педаль фортепіано - ніжний важіль для керування механізмом, що заглушує чи подовжує звучання струн («права педаль»), зменшує силу звука («ліва педаль») або подовжує звучання ноти, що узята в момент натиснення педалі («середня педаль»).

Педаль - не добавка до сучасної фортепіанної гри, а важлива складова частина її, вона може багато чого зіпсувати, але, також, багато поліпшити, прикрасити, багато полегшити і взагалі, зробити багато, без неї в фортепіанній музиці неможливе, - можливим.

Навчити педалізації - значить перш за все навчити слухати, уловлювати відтінки звучання і вслухатися в них, навчити правильним прийомам педалізації, виховувати смак і розвинути ініціативу в пошуках звукових забарвлень з допомогою педалі, постійно направляти учня, тобто спеціально займатися питанням педалізації.

Тема педалізації практично невичерпна: способів абсолютно точної записи педалі немає, та вони й не настільки потрібні. Закінчити цей огляд можна твердженням, що зв'язок між «вухами» і ногами піаніста не менш важлива, ніж в тандемі «вуха» і руки.

Паузи і штрихи мають реальне значення, педаль не повинна їх змащувати, педаль необхідна, як фарба і як динамічне виразний засіб.

Сучасний рояль зазнав мало змін за останні 100 з гаком років. Вже за часів Ліста народилося то широке і різноманітне застосування педалі, яким ми користуємося і в даний час.

Зміст і фактура музики кожного твору вимагає індивідуального підходу до педалізації, але принципи залишаються тими ж.

Отже, вдосконалення виконавської майстерності учнів вимагає постійної роботи педагога з учнем на заняттях, а також, у період самопідготовки.

Є і суб'єктивні моменти у методиці підготовки юних виконавців: врахування рівня розвитку учня, ступені його музичного мислення, особливостей його звукоутворення, якості розвитку слухового контролю, здатності до втілення художнього задуму музичного твору.

Список використаних джерел:

1. Баренбойм Л.О. Вопросы фортепианной педагогики и исполнительства / Л. Баренбойм // Ленинград: Музыка, 1969. — 282 с.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология /Л.С.Выготский// Под ред. В. Давыдова. – М., Педагогика, 1991.
3. Теплова О.Ю. Педагогічні орієнтири формування готовності майбутнього вчителя до творчої реалізації. / О. Теплова // «Професійна освіта: проблеми і перспективи / ІШТО НАПН України. – К.: ІШТО НАПН України, 2016. – Вип.11.- 136 с.